

Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: європейський вимір

юнацьких спортивних шкіл та батьків учнів. Цю роботу необхідно проводити постійно і систематично.

Перспективи подальших наукових пошуків шляхів поліпшення оздоровчої рухової активності учнів лежать у площині поглиблення наукового дослідження.

1. Агарков В.И., Гребняк Н.П. (2000). *Здоровье младших школьников и его зависимость от социальных факторов*. Матеріали науково-практичної конференції. Харків. С. 6-8.

2. *Конституція України*. Закон України від 28.06.1996 №254к. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

3. *Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»*: Указ Президента України від 9 лютого 2016 року №42/2016. URL: <https://ips.ligazakony.net/document/view/>

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПІДЛІТКІВ: МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ

Ольга Замашкіна

кандидат педагогічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Протягом останніх десятиліть спостерігається ріст злочинності і правопорушень, спричинених соціально-психологічними проблемами молоді і підлітків: зростає чисельність неповнолітніх, що залучені до зберігання, доставки, продажу і споживання наркотиків, відбувся різкий сплеск бездоглядності, частина з підлітків потрапляє до неформальних молодіжних об'єднань асоціальної, націонал-екстремістської спрямованості. Аналіз сучасної бібліографії констатує, що дослідження в цій області постійно збільшуються, нею займаються спеціалісти з педагогіки, психології, психології, терапії, корекції тощо. Така ситуація вказує на необхідність об'єднати зусилля у комплексному вирішенні ефективної соціалізації підлітків.

Проблеми соціалізації підлітків розглянуті у працях вітчизняних та зарубіжних вчених (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Бурлачук, Л. Виготський, А. Капська, І. Кон, М. Корнев, Н. Максимова, А.Мудрик та ін.). Значні наукові дослідження Е. Бюлова, П. Гурвіч, С. Дженнінгса, В. Ляшенко, К. Курент, Е. Фромма та ін. засвідчують високі можливості арт-терапії в соціалізації особистості.

Мета статті – розкрити можливості застосування арт-терапії у процесі соціалізації підлітків.

Загальновідомо, що соціалізація особистості визначається як «процес і результат входження індивіда в соціальне середовище, активного засвоєння і творчого відтворення ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві» [3, с. 419].

Соціалізація – це не лише безперервний двосторонній процес взаємодії індивіда і суспільства, але і багатогранні процеси засвоєння індивідом соціального досвіду, певної системи знань, норм, цінностей, зразків поведінки. Успішна соціалізація формує активного суб'єкта суспільних стосунків і професійної діяльності, що є найважливішим показником діяльності держави в соціально-економічній сфері, ефективності роботи його соціальних інститутів, освіти, культури.

Дослідники соціально-психологічних особливостей підлітків (Г. Асмолов, Л. Виготський, В. Дерючева, В. Шевчук, С. Холл та ін.) підкреслюють, що сучасне покоління виросло у період відсутності стабільності у зв'язку з системною кризою, безробіттям, неможливістю батьків задовольнити потреби родини, а підлітків – реалізувати власні інтереси. Така ситуація вплинула на формування нестабільної дезадаптивної поведінки молоді, яка сприяє пониженню соціальної інтеграції.

Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: європейський вимір

Зауважимо, що відомий психолог Л. Виготський звертав увагу на «психологічні новоутворення» підліткового періоду – розвиток мислення і становлення й розвиток рефлексії, які характеризуються почуттям дорослості і потребою у самоствердженні. У перехідний період підліток прагне як найшвидше стати дорослим, з чим, власне, і пов'язана провідна для нього потреба у самостійності і незалежності. Поведінка підлітка характеризується певним рівнем психічного та особистісного розвитку, саморегуляцією, здатністю до осмислення та аналізу своєї поведінки, набуттям певних рис та якостей характеру, формуванням моральних цінностей та ідеалів, а також замислюванням над майбутнім вибором професії. Як зазначає І. Зязюн, «в розвитку дитини, виникає й набуває домінуючої ролі ...абсолютно особлива форма досвіду. Це – досвід соціальний, втілений у продуктах матеріального й духовного виробництва, який засвоюється дитиною впродовж її дитинства і життя в цілому. Його можна класифікувати ще і як психологічний досвід, у процесі засвоєння якого відбувається не лише набуття дітьми окремих знань і відповідних їм умінь, але й здійснюється розвиток їх здібностей, формування особистості. Дитина прилучається до духовної й матеріальної культури, створеної суспільством, ... активно, в процесі діяльності-дії, від характеру якої й від особливостей взаємовідношень, що складаються у неї при цьому з оточуючими людьми, в основному залежить формування її особистості» [1]. Л.Виготський зауважував, що для якісного формування специфічних людських психічних якостей – логічного мислення, творчої уяви, вольової регуляції дій, необхідними є певні соціальні умови життя і виховання. «Соціальна ситуація розвитку, провідний тип діяльності, центральні новоутворення і вікові кризи ... є оцінними критеріями психологічного віку» [1]. Саме соціальна ситуація розвитку і характеризує своєрідність і специфічність підліткового віку, відношення між особистістю і дійсністю, передусім соціальною, що її оточує і яка, у свою чергу, визначає те, як дитина орієнтується в системі суспільних відносин, в які сфери суспільного життя вона входить.

Отже, підлітковому віку притаманне й намагання до самостійності, що характеризується відмовою від допомоги і надмірної опіки батьків і сторонніх (вчителів), відстоюванням власної точки зору, поведінням під впливом миттєвих спонукань, демонстрацією незалежності тощо. Однак при цьому підлітки негативно реагують на будь-які вимоги з боку дорослих, уникають діяльності, яка може їх принизити в очах однолітків і викликати кепкування та, як слідство, призводять до проявів слабкості характеру та відчуття невпевненості у своїх силах. Тому прагнучи позбутися почуття невпевненості, поводяться на людях зухвало та уникають діяльності, яка їм не подобається. На думку Д. Фельдштейна, – «основне протиріччя підліткового віку характеризується активним прагненням до пізнання власної ролі і значення в суспільстві дорослих, у відсутності реальних можливостей відстоювати свої соціальні позиції, оскільки в школі завдання фокусуються лише на навчальну діяльність, яка суб'єктивно не може забезпечити подальший розвиток його особистості» [4, с. 8].

Потреба підлітка у самоствердженні спонукає його зайняти належне місце серед однолітків, для цього він може відректися від власних моральних поглядів і переконань, що іноді призводить до порушень норм поведінки, а втрата авторитету, гідності серед друзів спричиняє за собою трагедію, яка в найгіршому варіанті веде до суїциду. Тому тактовне поведіння, підтримка підлітка з боку дорослих позитивно впливають на його подальшу поведінку і взаєморозуміння з оточуючими. Форми самоствердження підлітка можуть носити як позитивний (творчість, спорт, виконання суспільно-корисних справ та ін.), так і негативний характер, полягаючи, в основному, у наслідуванні негативних дій дорослих (паління, алкоголізм, вживання наркотиків, нецензурної лексики, зухвалий одяг і поведінка тощо).

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що необхідне комплексне вирішення проблеми, орієнтоване на емоційну підтримку, що сприяє досягненню позитивних змін у самовідчутті і затвердженню гуманних моделей поведінки

підлітків з врахуванням реальностей навколишнього життя. Саме використання мистецтва, що дозволяє звернутися до найсильніших сторін особистості і володіє позитивними властивостями щодо внутрішньої підтримки і відновлення втраченої рівноваги дозволить вирішити більшість з їх особистісних проблем.

Останнім часом все більш активно розвивається інноваційне направлення – арт-терапія, як засіб профілактики і корекції несприятливих емоційних станів особистості і відхилень в поведінці. Особливий інтерес становить арт-терапія, як соціальне лікування особистості підлітка, зміна стереотипів поведінки за допомогою засобів художньої творчості. Як зауважує Л. Савич, – «Сьогодні визнано, що одним з ефективних засобів соціальної адаптації є арт-терапія. Вона і діагностує стан людини, і лікує, і приносить те глибоке позитивне «відчуття себе», яке називається «щастям» тому, що задовольняє найголовнішу фундаментальну потребу людини — потребу у самоактуалізації... арт-терапія у багатьох випадках набуває переважно психопрофілактичної, соціалізуючої і розвиваючої спрямованості» [2]. На думку Р. Реріха, виховання мистецтвом – завдання державного значення, так як мистецтво – соціально-естетичний феномен, що відображає соціально-суспільні цінності і впливає на особистість через емоційно-естетичні оцінки. За допомогою арт-терапії підлітки можуть засвоювати етику поведінки та розвивати певні моральні якості, налагоджувати відкриті відношення з оточуючими, регулювати емоційно-вольові проблеми (агресивність, страхи). Звикати знаходитись і створювати навколо себе емоційно сприятливий клімат, емпатію, захищеність.

Необхідно зазначити, що в арт-педагогічній практиці найчастіше використовується образотворче мистецтво, під час якого підліток може виразити свій відповідний емоційний стан, настрій, мрії, але все ж таки доцільним є використання на арт-терапевтичних заняттях музичного супроводу, що дозволяє регулювати настрій, покращувати самопочуття. Необхідно зауважити, що при цьому активно використовуються музика, танці, театралізація, вигадкування казок, вишивання тощо. Таке комплексне або мультимедійне поєднання різних видів мистецтва найчастіше використовується у арт-терапевтичній практиці.

Найбільш цінними для проблемних підлітків можна вважати групові арт-терапевтичні заняття, які дають можливість розвивати комунікаційні і соціальні навички, засвоювати нові ролі, порівнювати свої результати і спостерігати за успіхами інших, підвищують самооцінку і ведуть до зміцнення особистої ідентичності; розвивають навички прийняття самостійних рішень.

Отже, за час свого існування «арт-терапія асимілювала досягнення психологічної науки і практики, теоретичні розробки і прийоми різних напрямів психотерапії, досвід і стратегії образотворчого мистецтва, музики, хореографії, літератури, методи педагогіки, окремі уявлення теорії культури, соціології і інших наук» [2]. На сучасному етапі вона продовжує активно розвиватися, засвоюючи нові сфери практичного застосування і збагачуючись ідеями завдяки інтеграції з самими різними науковими дисциплінами.

1. Зязюн І. *Аксіологічні критерії вікової психології*. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/2175/1/zyazyun.pdf>

2. Савич Л. Е. *Арт-терапия как средство социализации и социальной адаптации: о возможностях вуза культуры и искусств*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/art-terapiya-kak-sredstvo-sotsializatsii-i-sotsialnoy-adaptatsii-o-vozmozhnostyah-vuza-kultury-i-iskusstv>

3. (2009). *Соціальна педагогіка: словник-довідник*. Вінниця: Планер. 542 с.

4. Фельдштейн Д. И. (1995). *Проблемы возрастной и педагогической психологии*. М.: Педагогика. 144 с.